

**Οι Αυτοκρατορίες της Νίκαιας
και της Τραπεζούντας**

Οι Αυτοκρατορίες της Νίκαιας και της Τραπεζούντας

Στις 12 Απριλίου 1204 η Ρωμανία (Βυζαντινή Αυτοκρατορία) καταλύθηκε και λεηλατήθηκε από τους Φράγκους Σταυροφόρους. Στην πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολη εγκαταστάθηκε Φράγκος Αυτοκράτωρ και Λατίνος Πατριάρχης. Ο Ελληνισμός διασώθηκε κυρίως με τα τρία κράτη που σχηματίστηκαν, την Αυτοκρατορία της Νικαίας, την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας και το Δεσποτάτο της Ηπείρου.

Η Αυτοκρατορία της Νικαίας: Ιδιάζουσα ήταν η σημασία της **Νικαίας της Βιθυνίας, στη Μικρά Ασία**. Εκεί μεταφέρθηκε από την Βασιλεύουσα ο νόμιμος Αυτοκράτωρ και ο Ορθόδοξος Πατριάρχης. Εκεί οργανώθηκε για πρώτη φορά ένα ελληνικό εθνικό κράτος. Από εκεί ξεκίνησαν τα στρατεύματα του Μιχαήλ Παλαιολόγου και απελευθέρωσαν την Κωνσταντινούπολη από τους Φράγκους το 1261. Η μικρασιατική αυτή πόλη υπήρξε η έδρα σπουδαίων λογίων, οι οποίοι καλλιέργησαν τον ελληνικό πολιτισμό.

Στο κράτος της Νικαίας βασίλευσε η δυναστεία των Λασκαριδών. Ο Θεόδωρος Α΄ Λάσκαρις (1204-1222), ο γαμβρός του Ιωάννης Γ Δούκας Βατάτζης (1222-1254), λαμπρός στρατηγός από το Διδυμότειχο, ο γιος του Βατάτζη Θεόδωρος Β Λάσκαρις (1254-1258) και ο σφετεριστής του θρόνου, αλλά ικανός διπλωμάτης, Μιχαήλ Παλαιολόγος, ο οποίος επανέφερε την έδρα του κράτους στη Κωνσταντινούπολη το 1261.

Στη Νίκαια η ελληνική παιδεία και τα κλασσικά γράμματα γνώρισαν μεγάλη ακμή. Ο Νικηφόρος Βλεμμύδης με εντολή του Ιωάννου Βατάτζη συνέλεξε όλα τα αρχαία ελληνικά κείμενα που υπήρχαν στις βιβλιοθήκες του βασιλείου, το οποίο κατελάμβανε τα βορειοδυτικά παράλια της Μικράς Ασίας και έφθανε μέχρι την Έφεσο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα πεπαιδευμένου ανδρός με θεολογική και φιλοσοφική κατάρτιση ήταν ο αυτοκράτωρ Θεόδωρος Β Λάσκαρις, ο ποιητής του Μεγάλου Παρακλητικού Κανόνος προς την Θεοτόκον.

Οι αυτοκράτορες της Νικαίας συνέχιζαν να χρησιμοποιούν τον επίσημο τίτλο των προκατόχων τους της Κωνσταντινουπόλεως, δηλαδή Βασιλεύς και Αυτοκράτωρ Ρωμαίων. Ο τίτλος αναφέρεται στη Νέα Ρώμη – Κωνσταντινούπολη και όχι στην Παλαιά Ρώμη. Όμως σε κάθε ευκαιρία τόνιζαν και την ελληνική τους καταγωγή και τον σεβασμό τους στην Αρχαία Ελλάδα, χωρίς αυτό να μειώνει την Ορθόδοξη Χριστιανική πίστη τους.

Το κράτος της Νικαίας αποδεικνύει ότι οι Έλληνες δημιουργήσαμε εθνικό κράτος πολύ νωρίτερα από άλλους λαούς. Οι φανατικοί οπαδοί του Διαφωτισμού διαδίδουν ότι τα εθνικά κράτη δημιουργήθηκαν μετά τη Γαλλική Επανάσταση του 1789. Ο Ελληνισμός μετά την πνευματική επικράτησή του στη πολυεθνική αυτοκρατορία της Ρωμανίας-Βυζαντίου ιδρύει ένα αμιγώς ελληνικό κράτος στη Νίκαια. Με συνείδηση ορθόδοξη και ελληνική το κράτος αυτό αγωνίζεται επιτυχώς εναντίον πολυαριθμίων αντιπάλων. Ο στρατός του βασιλείου δεν είναι μισθοφορικός ούτε πολυεθνικός. Είναι στο συντριπτικό ποσοστό του ελληνικός.

Κορυφαία μορφή του βασιλείου της Νικαίας υπήρξε αναμφισβήτητα ο **Ιωάννης Γ Δούκας Βατάτζης**. Συνδύαζε τη Χριστιανική ελεημοσύνη, την ελληνική αυτοσυνειδησία, την λιτή διαχείριση των οικονομικών και την στρατιωτική ικανότητα. Νίκησε όλους τους γειτονικούς λαούς, στήριξε τα ελληνικά γράμματα και έδινε το παράδειγμα στους υπηκόους του αποφεύγοντας τον πολυτελή βίο. Ο λαός τον ονόμασε Ελεήμονα και η Εκκλησία μας τον τιμά ως Άγιο την 4η Νοεμβρίου. Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης γράφει στον Συναξαριστή του ότι *«επτά χρόνια μετά την ταφή του Βατάτζη το λείψανο βρέθηκε άφθαρτο και ευωδιάζον»*. Ετάφη στη Μονή Σωσάνδρων κοντά στο Νύμφαιο της Μικράς Ασίας όπου είχε μεταφέρει την πρωτεύουσα. Οι Μικρασιάτες της Εφέσου και της Μαγνησίας τον τιμούσαν ως Άγιο ήδη από την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Ο Βατάτζης διατρανώνει την Ελληνική του συνείδηση με την περίφημη επιστολή του προς τον Πάπα Γρηγόριο Θ το 1237. **Τού γράφει ότι οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες είναι ελληνικής καταγωγής και ότι από το γένος των Ελλήνων μετεδόθη η σοφία σ' όλον τον κόσμο**. Προσθέτει ότι στους Έλληνες έδωσε την Κωνσταντινούπολη ο Μέγας Κωνσταντίνος, γι' αυτό και το κράτος της Νικαίας θα αγωνισθεί με κάθε τρόπο να απελευθερώσει την Βασιλεύουσα από τους Φράγκους Σταυροφόρους, συμμάχους του Πάπα.

Σπουδαία και άγνωστη στους περισσότερους μορφή είναι ο γιος του, ο **Θεόδωρος Β Λάσκαρις**, ο οποίος κυβέρνησε μόνον επί τέσσερα χρόνια, διότι απεβίωσε από ασθένεια. Ο Θεόδωρος είχε δάσκαλο τον Νικηφόρο Βλεμμύδη και τα θεολογικά συγγράμματά του καταδεικνύουν μία σπάνια γνώση της Ορθοδόξου Δογματικής, της αρχαιοελληνικής γραμματείας και των επιστημονικών δεδομένων της εποχής εκείνης.

Ο Ομότιμος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. κ. Χρίστος Κρικιώνης βρήκε σε ξένες βιβλιοθήκες και εξέδωσε με επιστημονικό σχολιασμό τα θεολογικά έργα του Θεοδώρου Β . Ο νέος σε ηλικία αυτοκράτωρ υπό την επίδραση του δασκάλου του Νικηφόρου Βλεμμύδη επεδίωξε να ενσαρκώσει τον ιδανικό ηγεμόνα, συνδυάζοντας την πρακτική εξουσία και την Θεολογική- Φιλοσοφική παιδεία.

Ο Θεόδωρος Β άνεδείχθη σε υπερασπιστή του Ελληνισμού. Στον ζ' Λόγον των θεολογικών δοκιμίων του διαπιστώνει ότι: *«Ελλήνων γάρ Χριστωνυμούμενον κλέος ού σβέννυται»*, ότι δηλαδή η δόξα των Ελλήνων δεν θα σβήσει ποτέ, διότι ο Ελληνισμός αναβαπτίσθηκε στο όνομα του Χριστού. Η πολιτική του διορατικότητα τον οδήγησε σε καίριες διαπιστώσεις, οι οποίες έχουν διαρκή επικαιρότητα, όπως η ακόλουθη: *«Οι έχθροί είναι πολυάριθμοι, Βούλγαροι, Ιταλοί, Σέρβοι, Πέρσαι (=Τούρκοι) και το Ελληνικόν (δηλ. Γένος) είναι μόνον του και πρέπει να υπερασπίσει εαυτόν μόνο του»*.

Η Αυτοκρατορία της Νικαίας (1204-1261) χαλύβδωσε την ελληνορθόδοξη ταυτότητά μας. **Τα κείμενα της εποχής εκείνης απαντούν σε όσους αμφισβητούν σήμερα τη συνέχεια του Ελληνισμού.**

(ΠΗΓΗ: ΚΩΝ/ΝΟΣ ΧΟΛΕΒΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ)

Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας: "Οι λέοντες της Τραπεζούντος"
Τα τελευταία αδέρφια των αετών της Κωνσταντινούπολης.

Στην περιοχή της αρχαίας Τραπεζούντος εδραιώθηκε το 1204 η τρίτη μεγάλη Βυζαντινή αυτοκρατορία, η αυτοκρατορία της Τραπεζούντος (οι άλλες δύο ήταν της Νικαίας και της Ηπείρου). Η δημιουργία της ακολούθησε την πτώση της Κωνσταντινούπολης στους Φράγκους και πραγματοποιήθηκε από τον Αλέξιο Κομνηνό με τη συνδρομή και Γεωργιανών δυνάμεων. Η αυτοκρατορία αυτή δημιουργήθηκε από τους Κομνηνούς, που αντιτάσσονταν στον οίκο των Αγγέλων και την πρωτεύουσά τους, την Κωνσταντινούπολη. Άρα, ήταν δημιούργημα των κεντρόφυγων τάσεων από την Κωνσταντινούπολη της παρακμής στην εποχή των Αγγέλων και όχι επακόλουθο της εθνικής αντιστάσεως, που οργανωνόταν μετά το 1204 κατά των Λατίνων.

Οι ένοπλες δυνάμεις των Τραπεζούντιων ήταν λίγες και γι' αυτό η επιβίωση της αυτοκρατορίας αυτής στηρίχτηκε στη γεωγραφική θέση της και στους διπλωματικούς ελιγμούς των "Μεγάλων Κομνηνών" (όπως ονομάζονταν οι αυτοκράτορες της Τραπεζούντος, όνομα που θυμίζει την αυτοκρατορική τους καταγωγή και τα νόμιμα δικαιώματά τους στο θρόνο της Πόλης) κυρίως μέσω επιγαμιών με τα γειτονικά βασίλεια, πριγκιπάτα και εμιράτα.

Οι προαναφερθείσες πολιτικές κράτησαν τους Οθωμανούς μακριά από την αυτοκρατορία μέχρι το δεύτερο μισό του 15ου αιώνα. Η πρώτη οθωμανική επίθεση αποκρούστηκε το 1442, η δεύτερη εξαγοράστηκε με μεγάλο χρηματικό ποσό το 1456 αλλά το 1461 μετά από πολιορκία 21 ημερών και πολλές σφοδρές μάχες στα τείχη της πόλεως οι Τραπεζούντιοι παραδόθηκαν σε 60.000 ιππείς και 80.000 πεζούς Οθωμανούς υπό την ηγεσία του Μωάμεθ του 2ου του Πορθητού.

Το έμβλημα της αυτοκρατορίας των Μεγάλων Κομνηνών ήταν ο χρυσός μονοκέφαλος αετός σε κόκκινη σημαία. Ο επίσημος αυτοκρατορικός τίτλος των Μεγάλων Κομνηνών ήταν "πιστός βασιλεύς και αυτοκράτωρ πάσης Ανατολής, Ιβήρων και Περαιτίας". Ο όρος "πάση Ανατολή" δηλώνει την κυριαρχία των Τραπεζούντιων στα ανατολικά (ασιατικά) βυζαντινά εδάφη. Ο όρος "Ιβήρων" δηλώνει τη συγγένεια και την πατροπαράδοτη φιλία των αυτοκρατορικών οίκων Γεωργίας και Τραπεζούντος. Ο όρος "και Περαιτίας" τέλος, δηλώνει τις τραπεζούντιες κτήσεις στη χερσόνησο της Κριμαίας. Ο τελευταίος όρος διατηρήθηκε παρά την ισχυρή εχθρική παρουσία Μογγόλων και Γενουατών.

Οι αυτοκράτορες της Τραπεζούντος ήταν οι εξής:

1. Αλέξιος ο Α' ο Μέγας Κομνηνός (ιδρυτής) 1204-1222
2. Ανδρόνικος ο Α' ο Γίδων ή Γίδας 1222-1235
3. Ιωάννης ο Α' ο Αξιούχος 1235-1241
4. Μανουήλ ο Α' ο Μέγας Κομνηνός 1241-1263
5. Ανδρόνικος ο Β' 1263-1266
6. Γεώργιος ο Α' 1266-1280
7. Ιωάννης ο Β' 1280-1298
8. Αλέξιος ο Β' ο Μέγας Κομνηνός 1298-1330
9. Ανδρόνικος ο Γ' 1330-1332

10. Μανουήλ ο Β΄ 1332
11. Βασίλειος ο Α΄ 1332-1340
12. Ειρήνη Παλαιολογίνα 1340-1341
13. Άννα Κομνηνή 1341-1342
14. Ιωάννης ο Γ΄ ο Κομνηνός 1342-1344
15. Μιχαήλ ο Α΄ 1344-1349
16. **ΑΛΕΞΙΟΣ Ο Γ΄ Ο ΜΕΓΑΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ 1349-1390**
17. Μανουήλ ο Γ΄ ο Κομνηνός 1390-1417
18. Αλέξιος ο Δ΄ ο Κομνηνός 1417-1446
19. Ιωάννης ο Δ΄ ο Καλοϊωάννης 1446-1458
20. Δαυίδ ο Α΄ ο Κομνηνός (ο τελευταίος αυτοκράτωρ) 1458-1461.

Η εξαιρετική γεωγραφική θέση του κράτους της Τραπεζούντας της εξασφάλιζε μεγάλη οικονομική ανάπτυξη κυρίως μέσω της διενέργειας από εκεί του εμπορίου των Ινδιών και της Ερυθράς Θάλασσας. Έτσι, η Τραπεζούντα έγινε “εμπόριον της οικουμένης απάσης” (Βησσαρίων) και κατέστη “κορυφή και οφθαλμός συμπάσης της Ασίας” (νομοφύλαξ Ευγενικός).

Η επιδίωξη της προστασίας του οικονομικού δυναμικού της χώρας (μέσω της ελεύθερης επικοινωνίας Τραπεζούντας-εσωτερικής Ασίας-νότιας Ρωσίας) και της εδαφικής ακεραιότητάς της έφερε τους Μεγάλους Κομνηνούς σε σύγκρουση με τους Σελτζούκους Τούρκους, τους Τουρκομάνους της Μικράς Ασίας (κυρίως τους εμίρηδες της Κασταμονής και της Άμιδος) και τους Γενουάτες. Η μογγολική κυριαρχία στα μέσα του 13ου αιώνα φαίνεται να λυτρώνει την Τραπεζούντα από το σελτζουκικό κίνδυνο.

Ο Μιχαήλ ο Η΄ ο Παλαιολόγος είναι αυτός, που ουσιαστικά δημιουργεί τις συνθήκες για συμμαχία Κωνσταντινούπολης και Τραπεζούντας. Ο εμφύλιος πόλεμος των μέσων του 14ου αιώνα στην Τραπεζούντα ανάμεσα στους Αμυτζαράντους και στους πιστούς στην Κωνσταντινούπολη Σχολαρίους και η σφαγή των πρώτων συντάραξε την αυτοκρατορία.

Πάντως, μετά απ’ αυτήν τη σύγκρουση η Κωνσταντινούπολη παραμένει για την Τραπεζούντα η μητρόπολη Γένους και Εκκλησίας. Το χαμό της Πόλης το 1453 θα θρηνήσει πικρά ο ποντιακός λαός. Το πένθος του για τη Ρωμανία και την Πόλη θα μείνει ζωντανό στα δημοτικά του τραγούδια, τους “θρήνους”, που περνούν αναλλοίωτοι στους αιώνες. Οι ποντιακοί στίχοι “Η Ρωμανία κι αν πέθανε ανθεί και φέρει κι άλλο” γαλούχησαν μ’ αναστάσιμη ελπίδα σειρά ταπεινωμένων γενιών της Ρωμιοσύνης και του Ελληνισμού.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ:

Η διοικητική οργάνωση της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας βασιζόταν σε βυζαντινά πρότυπα (υποδιαίρεση σε 7 τομείς) αλλά υπήρχαν και γεωργιανές επιδράσεις (που αποδεικνύονται από τις κεντρόφυγες τάσεις των μεγάλων ποντιακών οικογενειών απέναντι στο θρόνο). Ο καθένας από αυτούς τους τομείς είχε τους δικούς του στρατιώτες. Οι Ελληνο-Λαζοί άρχοντες των συνόρων τα φρουρούσαν με τις δικές τους δυνάμεις αρχικά εθελοντικά και κατόπιν, για ν’ αναγνωριστεί η εξουσία τους από την κεντρική διοίκηση.

Ο στρατός ωστόσο είχε έντονες ανατολικές επιδράσεις, αφού και η πλειοψηφία των στρατιωτών ήταν Τζάννοι. Οι Μογγόλοι και οι Ασπροπροβατάδες επηρέασαν την καθημερινή ζωή των ανακτόρων και τις διπλωματικές εξελίξεις αλλά δεν επέβαλαν νέες ιδιότυπες μορφές στην

κοινωνική οργάνωση. Αυτή η ιδιότυπη τραπεζουντιανή πραγματικότητα επηρέασε έντονα την οθωμανική οικονομία. Τέλος, η Μητρόπολις “*Τραπεζούντος και πάσης Λαζικής*” βασιζόταν στα Κωνσταντινουπολιτικά πρότυπα.

Η ΧΡΥΣΗ ΕΠΟΧΗ:

Η χρυσή περίοδος της Τραπεζούντος είναι συνδεδεμένη με τον Αλέξιο τον Γ', που αποκατέστησε την ειρήνη μετά από δεκαετή εμφύλιο πόλεμο, νίκησε τους Τουρκομάνους, έκτισε μοναστήρια και ευαγείς οίκους και οδήγησε την αυτοκρατορία σε πρωτοφανή άνθηση.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ, ΟΙ ΓΕΝΟΥΑΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΒΕΝΕΤΟΙ

Η μοναδική πηγή είναι ουσιαστικά το σύντομο χρονικό του Τραπεζουντίου πρωτοσεβάστου και πρωτονοταρίου Παναρέτου, που έζησε την εποχή του Αλεξίου του 4ου.

Μέχρι τη μάχη του Κέζενταγκ (1243) και τη συντριβή των Σελτζούκων από τους Μογγόλους οι Τραπεζούντιοι αυτοκράτορες αντιμετωπίζουν με σχετική επιτυχία τη σελτζουκική απειλή. Το 1254/8 ο Μανουήλ καταλαμβάνει τη Σινώπη, που μένει στην κυριαρχία των Τραπεζούντιων ως τα 1265/6.

Οι Τουρκομάνοι αρχίζουν ν' αποτελούν σημαντική απειλή γύρω στα 1280. Λίγο αργότερα εκμεταλλευόμενοι εσωτερικές διαμάχες ερημώνουν την πλούσια Χαλυβία γύρω από την Κερασούντα και λίγο αργότερα καταλαμβάνουν και την ίδια την Κερασούντα. Ο Αλέξιος ο 2ος τους καταναικά, αιχμαλωτίζει τον αρχηγό τους Κουσταγάνη και αναδιοργανώνει την άμυνα της αυτοκρατορίας.

Μετά, εμφανίζονται στο προσκήνιο οι Γενουάτες, που στην αξίωσή τους να απαλλαγούν από τους δασμούς με απειλή να φύγουν από την αυτοκρατορία ο Αλέξιος ο 2ος απαντά με ευχές για κατευτόδιο, αφού όμως πληρώσουν τους δασμούς. Όταν οι Γενουάτες αρχίζουν να ετοιμάζονται, για να φύγουν χωρίς να πληρώσουν, ο Αλέξιος ο Β' στέλνει γεωργιανές δυνάμεις, για να τους συλλάβουν. Οι Γενουάτες τότε βάζουν φωτιά στην κεντρική συνοικία της Τραπεζούντος, αλλά η φωτιά καίει τα εμπορεύματά τους. Σε λίγο ξεσπά ανοικτός πόλεμος Γένουας-Τραπεζούντος. Ο Αλέξιος ο Β' μαζί με τον εμίρη της Σινώπης επιτίθεται στις Γενουατικές εγκαταστάσεις στη Χερσώνα αλλά η κυριαρχία των Γενουατών στη θάλασσα τον αναγκάζει να συνάψει ειρήνη το 1314 και το 1316 αλλά για αντιπερισπασμό το 1319 δίνει προνόμια και στους Βενετούς.

Το 1332 ο Τούρκος εμίρης Παριάμης κάνει την πρώτη απευθείας επίθεση στην Τραπεζούντα αλλά ηττάται.

Το 1340 οι Τούρκοι της Άμιδος εκμεταλλευόμενοι εμφύλιες συγκρούσεις κάνουν 2 απευθείας επιθέσεις στην Τραπεζούντα, εκ των οποίων η δεύτερη ήταν επιτυχημένη. Τότε κατακάηκε η πόλη και σκοτώθηκαν πολλοί άμαχοι. Εν μέσω των εσωτερικών συγκρούσεων οι Τούρκοι καταλαμβάνουν το 1346 τον Άγιο Ανδρέα και το Οίναιον και το 1347 αποτυγχάνουν σε επίθεση κατά της Τραπεζούντος.

Οι Γενουάτες φέρονται βάνουσα στον πληθυσμό της Χερσώνος και οι Τραπεζούντιοι αντιδρούν πολιορκώντας τη γενουατική συνοικία και σκοτώνοντας όσους Γενουάτες έπεσαν στα χέρια τους. Το 1348 οι Γενουάτες

αντεπιτίθενται, καταλαμβάνουν την Κερασούντα και καταστρέφουν το μικρό τραπεζούντιο στόλο, που στέλνεται, για να τους αντιμετωπίσει. Οι Τραπεζούντιοι αντιδρούν καταστρέφοντας πάλι τη γενουατική συνοικία της Τραπεζούντος. Η αποστολή ισχυρών γενουατικών δυνάμεων αναγκάζει τον αυτοκράτορα Μανουήλ να συνθηκολογήσει και να δώσει πάλι στους Γενουάτες τα προνόμιά τους, ενώ για 7 μήνες οι Τραπεζούντιοι αποδεκατίζονται από λοιμό.

Το 1349 ανεβαίνει στο θρόνο της Τραπεζούντος ο Αλέξιος ο Γ', που το 1351 νυμφεύεται τη Θεοδώρα Καντακουζηνή, συγγενή του Βυζαντινού αυτοκράτορα. Ο Αλέξιος ο Γ' με μια σειρά από μικρές εκστρατείες αποκαθιστά τη γαλήνη στην αυτοκρατορία. Όταν οι Βενετοί επιτίθενται στο Γενουατικό στόλο στο λιμάνι της Τραπεζούντος, ο Αλέξιος ο Γ' τους απομακρύνει δίνοντάς τους προνόμια. Ακόμη, ανανεώνει τις συμμαχίες με τους γειτονικούς Τούρκους εμίρηδες και τους Γεωργιανούς με επιγαμίες και βοηθά στην ανάπτυξη του εμπορίου, των γραμμάτων και των τεχνών. Όταν ο Ταμερλάνος καταλαμβάνει τη Γεωργία, ο Αλέξιος ο 3ος είναι στα τελευταία του.

Το 1390 ο Μανουήλ, ο νέος αυτοκράτωρ, γίνεται φόρου υποτελής στους Μογγόλους.

Το 1396 ανανεώνονται τα προνόμια των Βενετών, καθότι οι Γενουάτες διακόπτουν κάθε οικονομική συναλλαγή με την αυτοκρατορία.

Το 1417 οι Γενουάτες απαιτούν οικονομική αποζημίωση για την καταστροφή των εγκαταστάσεών τους, που την καταβάλλει ο αυτοκράτωρ Αλέξιος ο 4ος.

Μετά την άνοδο του Ιωάννου του 4ου στην εξουσία οι Τουρκομάνοι του Αρταβίλη επιτίθενται. Οι Τραπεζούντιοι υπό την ηγεσία του πανσεβάστου Αλεξάνδρου αντιμετωπίζουν τους Τουρκομάνους στην Κορδύλη προσδοκώντας σε συνδυασμένη επίθεση από ξηρά και θάλασσα. Η θαλασσοταραχή όμως εμποδίζει το στόλο και έτσι οι δυνάμεις ξηράς μένουν μόνες και ηττώνται. Οι Τουρκομάνοι φτάνουν στην Τραπεζούντα, όπου έχει ξεσπάσει πυρκαϊά και της οποίας οι κάτοικοι φεύγουν πανικόβλητοι. Με πολύ μεγάλη δυσκολία ο αυτοκράτωρ και οι υπόλοιποι 50 άνδρες πετυχαίνουν ν' απομακρύνουν τους Τουρκομάνους. Όταν οι κάτοικοι επιστρέφουν, ο αυτοκράτωρ αποκαλεί τους άρχοντες *“γυναικωτούς και ανάνδρους και προδότας της πατρίδος”*.

Αν η αντιμετώπιση των ατάκτων Τουρκομάνων ήταν προβληματική, η αντίδραση εναντίον των Οθωμανών κατέστη αδύνατη.

Το 1442 η θαλασσοταραχή εμποδίζει τον οθωμανικό στόλο να καταλάβει την Τραπεζούντα. Η ανανέωση της συνθήκης του Μουράτ και η καταβολή τεραστίου χρηματικού ποσού ετησίως δεν εμποδίζουν το Μωάμεθ το 2ο να διατάξει το 1456 το Χιτήρη να καταλάβει τη μαστιζομένη από λοιμό Τραπεζούντα. Ο αυτοκράτωρ τον απομακρύνει με προσφορά πολλών χρημάτων και αφού ο Χιτήρης παίρνει πολλούς δούλους.

Ο Ιωάννης ο Δ' και ο αδελφός του Δαυίδ κινητοποιούνται: ενώνουν τους διάφορους Τούρκους εμίρηδες και τους Ασπροπροβατάδες και αποστέλλουν πρέσβεις στον πάπα Πίο το 2ο, στο βασιλιά της Γαλλίας και στο Δούκα της Βουργουνδίας.

Μπροστά στο ενδεχόμενο δραστηριοποίησής τέτοιας συμμαχίας ο Μωάμεθ ο Β' αντιδρά καίρια: το 1461 κινείται κατά των διάφορων τουρκικών εμιράτων και της Τραπεζούντος με 60.000 ιππείς, 80.000 πεζούς και 300 πλοία. Αφού

υποτάσσει τα διάφορα εμιράτα, στέλνει το στόλο στην Τραπεζούντα και κατευθύνει το στρατό προς τους Ασπροπροβατάδες, που συνθηκολογούν.

Ο Δαυίδ, αυτοκράτωρ τώρα, αντέχει χωρίς ενισχύσεις σε σκληρή πολιορκία 21 ημερών. Ο πρωτοβεστιάριος Γεώργιος Αμοιρούτζης αναλαμβάνει τις συνομιλίες συνθηκολόγησης. Ο πορθητής Σουλτάνος έχει σύμφωνα με τη συνθήκη την υποχρέωση να σεβαστεί την ζωή, την τιμή και την περιουσία των παραδοθέντων, να επιτρέψει στους επιθυμούντες να φύγουν από την κατακτημένη πατρίδα τους και να εκχωρήσει στο Δαυίδ και την οικογένειά του ισόβια τα έσοδα των Σερρών.

Ο Δαυίδ αναχωρεί με την οικογένειά του για την περιοχή Στρυμόνος. Όλες οι αρχοντικές οικογένειες (και κυρίως του Αμοιρούτζη, που ο Μωάμεθ τιμά) και πολλοί κάτοικοι μεταφέρονται στην Κωνσταντινούπολη. Η Τραπεζούντα καταστρέφεται και κάτοικοί της εξανδραποδίζονται. Τέλος, 1.500 νέοι αιχμάλωτοι Τραπεζούντιοι εντάσσονται στο σώμα των γενιτσάρων, ενώ άλλοι στο σώμα των σπαχήδων.

Το 1463 ο Δαυίδ συναντά στην Αδριανούπολη, όπου έχει μεταφερθεί αυτός και η οικογένειά του με σουλτανικό βούλευμα, τον έκπτωτο Δεσπότη της Πελοποννήσου, Δημήτριο Παλαιολόγο. Αυτό θεωρείται από το Σουλτάνο συνωμοσία και έτσι ο Δαυίδ, ο ανιψιός του και 7 από τους 8 γιους του εκτελούνται.

Μετά την εκτέλεση ο Μωάμεθ απαγορεύει την ταφή των πτωμάτων, τα οποία όμως θάβει μόνη της -ως άλλη Αντιγόνη- η σύζυγος του Δαυίδ Ειρήνη Παλαιολογίνα, η οποία πεθαίνει λίγο αργότερα από τη θλίψη...

Σ' όλη της την Ιστορία της, η αυτοκρατορία της Τραπεζούντος έμεινε πιστή στο πνεύμα-πρότυπο της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Η Τραπεζούντα και η αυτοκρατορία της είναι αναμφισβήτητα κατόρθωμα του ακραίου μικρασιατικού Ελληνισμού, που μπόρεσε να ζήσει και να ευδοκιμήσει, παρά την αντιξοότητα των καιρών, πάνω από δύομισυ αιώνες στα πλαίσια ενός αυτόνομου κράτους. Κατάφερε να γίνει κρίκος και γέφυρα μεταξύ της Ευρώπης και της Ασίας χωρίς αλλοίωση της πνευματικής ταυτότητας, χωρίς αφανισμό της πολιτιστικής προσωπικότητας και με διατήρηση της βυζαντινής παραδόσεως. Όταν το 1461 τα οθωμανικά στρατεύματα του Μωάμεθ του 2ου του Πορθητού έμπαιναν νικηφόρα στην Τραπεζούντα, τότε και μόνο τότε έκλεινε η ιστορία του ελεύθερου μικρασιατικού Ελληνισμού. Αυτή η κατάκτηση σήμανε με το τέλος της αυτοκρατορίας των Μεγάλων Κομνηνών και το κλείσιμο του κύκλου των αγώνων 416 ετών του Ελληνισμού κατά της τουρκικής λαίλαπας. Η Μικρά Ασία ήταν πλέον τουρκοκρατούμενη.

Η Ευρώπη, η Ευρωπαϊκή Καθολική Δύση έχανε με την πτώση της Τραπεζούντος το έρεισμά της προς την Ασία. Ο Εύξεινος Πόντος γίνεται τώρα κλειστή μουσουλμανική λίμνη, ο κόσμος του θα ζήσει αιώνες παραγκωνισμένος στο περιθώριο της ιστορίας, ενώ ο Ελληνισμός, πιστός στα πάτρια, θα κρατήσει ζωντανό το δίδαγμα, που άφησε με το μαρτυρικό του θάνατο ο τελευταίος αυτοκράτωρ της Τραπεζούντος Δαυίδ. Κρυφά και ανομολόγητα, θα μεταδώσει από γενιά σε γενιά την Ορθοδοξία και τον ανεκτίμητο θησαυρό της γλώσσας, που με λόγια της τραγούδησε τα ακριτικά κατορθώματα και, σαν ήρθαν ύστερα οι δίσεκτοι χρόνοι, θρήνησε τη μεγάλη τραγωδία του Γένους.

Απομεινάρια της τραπεζουντιανής αυτοκρατορίας οι Ελληνόγλωσσοι Χριστιανοί και «κρυπτοχριστιανοί» του Πόντου θα ζήσουν αιώνες την τουρκική κατάκτηση (τουλάχιστον όσοι δεν πήραν το δρόμο προς την Τιφλίδα, προς τη Ρωσία και την απόμακρη Χριστιανική Δύση), ώσπου φτωχοί, ανήμποροι, εξόριστοι και αποδιωγμένοι από τις πατρίδες θα βρουν στο 1ο τέταρτο του 20ου αιώνα την Ελληνική γη και την ελεύθερη Ορθοδοξία. «Πίσω, στην Τραπεζούντα, άφησαν τους ιστορημένους στη μητρόπολη της Αγίας Σοφίας βασιλείς να φυλάνε, βουβοί και απροσκύνητοι, τη μνήμη της τελευταίας αυτοκρατορίας του μεσαιωνικού μικρασιατικού Ελληνισμού...»

(ΠΗΓΗ: ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΡΑΚΡΑΣ, ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ)